

kojem se sažeto iznosi životopis ovoga mladoga vojnika koji je kao dragovoljac poginuo u Drenovu Klancu krajem 1991. Posmrtno je odlikovan i više puta počasno promaknut, a i jedan pazinski trg nosi njegovo ime. Slično kao i u prethodnom radu ovoga autora, korišteni su i predstavljeni brojni osobni dokumenti i fotografije. Na koncu, uoči rasprave, Renato Kalac iz Pazina predstavio je rad "Funkcioniranje Teritorijalne obrane", koji je po programu bio predviđen u prvom dijelu skupa. Prikazao je povijesni razvoj ustroja i razvoja TO-a, s naglaskom na ključno razdoblje posljednjih mjeseci funkcioniranja TO-a koje je okončano u rujnu 1991., te doprinos TO-a ustroju i popunjavanju redova HV-a. Nakon toga uslijedila je zanimljiva rasprava u koju su se uključili brojni sudionici skupa, ponekad potvrđujući i nadopunjavajući tvrdnje iznesene u nekim izlaganjima, a ponekad ih i osporavajući zadržavajući se uglavnom na korištenoj terminologiji ili datiranju događaja.

Na kraju ovoga prikaza treba spomenuti kako se tema skupa pokazala kao pun pogodak. Radovi su obuhvatili veći dio ove složene tematike počevši od općega, uvodnoga dijela, u kojem je istaknut kontekst Europe, Hrvatske i Istre uoči i na početku Domovinskoga rata, preko procesa nastanka moderne Hrvatske vojske, sve do mikropovijesnih tema u kojima su prikazani životi i djelovanje nekih istarskih branitelja, a od strane aktivnih i istaknutih sudionika. Tako osmišljen skup je ponudio odgovore na brojna pitanja o Domovinskom ratu, čime je ispunio svoju svrhu. Budući da su neki radovi zbog opsežnosti morali biti prekinuti u izlaganju, njihova objava u zborniku Pazinskoga memorijala zasigurno neće biti samo ponavljanje već rečenoga, nego i hvalevrijedna dopuna te dobar izvor za buduća istraživanja i sinteze.

Mladen Majušević

***Together we grow*, seminar o totalitarnim režimima dvadesetog stoljeća, Buje, 5. – 7. listopada 2011.**

U Bujama je od 5. do 7. listopada 2011. u Pučkom otvorenom učilištu održan seminar o totalitarnim režimima dvadesetoga stoljeća. Seminar je održan u sklopu europskoga projekta "Together we grow", a u organizaciji Agencije lokalne demokracije iz Brtonigle. U projektu, osim Agencije lokalne demokracije, sudjeluje još petnaest partnera iz četiriju zemalja (Austrija, Hrvat-

ska, Italija i Slovenija). Projekt je zamišljen kroz tri seminara na kojima će se obrađivati teme specifične za prostor na kojem se seminar održava, a glavni je cilj projekta održavanje živim sjećanja na žrtve totalitarnih režima XX. stoljeća.

Na prvom seminaru održanom u Trstu i Proseku (*Prosecco*) u Italiji u svibnju 2011. bilo je govora o fašističkom režimu u Julijskoj krajini od nastanka do kraja Drugoga svjetskog rata, njegovom utjecaju na život stanovništva i represalijama što ih je fašistički režim provodio prema slaven-skom stanovništvu. Također je bilo i govora o *fojbama*, odnosno stradanju većinom talijanskoga stanovništva krajem i neposredno nakon Drugoga svjetskog rata.

Na seminaru u Bujama prevladavale su teme o fašističkim logorima na jadranskoj obali s naglaskom na logor Kampor na Rabu, o stradanju Istrana u koncentracijskim logorima tijekom Drugoga svjetskog rata te o komunističkom logoru Goli otok.

Nakon pozdravnih govora organizatora i predstavnika Grada Buja seminar je započeo predavanjem “Rapski pokolj” Giacoma Scottija. Profesor Scotti predstavio je sustav talijanskih fašističkih logora na istočnojadranskoj obali s posebnim osvrtom na istočnu obalu Istre i Kvarner. Govorio je o fašističkim logorima u Lovranu, Bakru i Kraljevici, a potom o logoru Kampor na Rabu. Mjesto za logor na Rabu određeno je u lipnju 1942., a prvi internirci dolaze krajem srpnja. U logoru su vladali neljudski uvjeti, tako da je do oslobođenja u rujnu 1943. kroz logor (prema različitim izvorima) prošlo između 10 i 15 tisuća ljudi, a umrlo više tisuća (do danas je identificirano otprilike 1500 imena). Scotti je zaključio da se logor Kampor s pravom može smatrati “logorom smrti” jer se računa da je u logoru umrlo 18 % od ukupnog broja logoraša, a, primjerice, u njemačkom logoru Buchenwald umrlo je 15 % ukupnog broja logoraša.

Igor Jovanović predstavio je “Istarske sudbine: Istrani u sabirnim i zarobljeničkim logorima za Drugoga svjetskog rata i poraća”, projekt prikupljanja tonskih i videozapisa svjedočanstava Istrana koji su tijekom Drugoga svjetskog rata prošli kroz nacističke logore. Radeći na zajedničkom projektu, Jovanović i Igor Šaponja već pet godina obilaze preživjele logoraše. Postavljaju im pitanja o njihovom životu prije odlaska u logor, o boravku u logoru te resocijalizaciji nakon povratka. Precizirao je kako masovne deportacije u Istri započinju nakon listopada 1943., a posljednja je

provedena u veljači 1945. godine, istaknuvši kako se oko 5000 Istrana nije vratilo iz logora.

Usljedilo je drugo predavanje Giacoma Scottija, "Lager Goli otok". Goli otok je utemeljen kao najzloglasnija kaznionica komunističke vlasti. Otvoren je 1949. kao strogi zatvor za političke zatvorenike. Protivno čestim predodžbama, na Golom otoku nisu zatvarani samo komunisti – pristaše Informbiroa, nego i drugi politički zatvorenici. Zatvorenici su bili prisiljeni na teški fizički rad bez obzira na vremenske prilike, a redovito su bili premlaćivani i maltretirani na različite načine.

Drugi su dan sudionici seminara posjetili napuštenu kaznionicu na Golom otoku. Na samom je mjestu Giacomo Scotti predstavio svoje treće izdanje knjige o životu na Golom otoku. Knjiga je izdana na talijanskom jeziku, a građu je godinama sakupljao od bivših zatvorenika, većinom komunista talijanske nacionalnosti koji su tamo bili zatvoreni. Nakon Gologa otoka sudionici seminara posjetili su i bivši koncentracijski logor Kampor na Rabu, gdje im je uza stručno vođenje predstavljen i projekt "Kampor – polje sjećanja" koji se bavi budućim arhitektonskim rješenjem spomen-prostora Kampor.

Trećeg je dana seminara predavanje održao Drago Kraljević na temu "Europska unija i njezini izazovi". O problemima Europe, spremnosti Hrvatske za Europsku uniju, ksenofobiji kod dijela hrvatske javnosti, mladima u EU, povijesti hrvatsko-talijanskih i hrvatsko-slovenskih odnosa govorio je Kraljević s povijesnoga i političkoga gledišta jer je bio pet godina veleposlanik Republike Hrvatske u Italiji. Nakon predavanja Kraljević je predstavio i svoju knjigu *Istranin u Rimu*, koja se dijelom bavi i njegovim iskustvima o radu u vanjskoj politici.

Zaključna su se razmatranja sudionika odnosila na nastavak promicanja dijaloga o demokraciji, ali i promicanja europskih vrijednosti čuvajući sjećanje na prošlost.

Igor Jovanović